

Paweł Stasiuk

UWAŻNIENIE W ZAWIĄZKU
WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU
(KAN. 1161-1165)

W systemie kanonicznego prawa małżeńskiego prawodawca zawarł instytucję uważnienia nieważnie zawartego małżeństwa. Jej funkcjonowanie wynika z przeświadczenia, że w porządku prawnym mogą wystąpić związki nieważne, pomimo ważnie wyrażonej przez strony zgody małżeńskiej. Stąd też prawodawca, mając na uwadze dobro duchowe stron, skodyfikował dwie formy konwalidacji małżeństw: uważnienie zwykłe oraz uważnienie w związku. Ta ostatnia postać stanie się obiektem szczególnej uwagi w niniejszym artykule.

Rozpoczynając rozważania należy stwierdzić, iż uważnienie w związku jest konwalidacją związku małżeńskiego bez ponawiania zgody małżeńskiej, dokonywanym przez kompetentną władzę. Powzięta decyzja zawiera w sobie dyspensę od przeszkody (w przypadku jej istnienia) oraz od formy kanonicznej (jeżeli nie była zachowana), a także w oparciu o fikcję prawną następuje cofnięcie skutków kanonicznych do momentu zawarcia małżeństwa (kan. 1161 § 1)¹.

Jak przyznaje T. Pawluk, „Uzdrowienie małżeństwa w związku jest nadzwyczajnym środkiem uważnienia małżeństwa zawartego nieważnie, stosowanym przy zaistnieniu określonych warunków, powodującym specy-

MGR LIC. PAWEŁ STASIUK – doktorant, Katedra Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa; e-mail: pawelstasiuk@onet.eu

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

ficzne skutki prawne”². Według W. Góralskiego, „Uważnienie nadzwyczajne, inaczej w zawiązku, to uważnienie małżeństwa zawartego bądź z powodu istniejącej przeszkody zrywającej, bądź z braku formy, zawierające oprócz dyspensy od przeszkody – także dyspensę od obowiązku ponowienia zgody małżeńskiej, cofające jednocześnie kanoniczne skutki tego małżeństwa do momentu jego zawarcia”³.

Zasadniczym wymogiem umożliwiającym zastosowanie tej instytucji jest ważne wyrażona zgoda małżeńska.

1. WAŻNIE WYRAŻONY KONSENS WARUNKIEM APLIKACJI UWĄŻNIENIA W ZAWIĄZKU

Pierwszy z warunków został usankcjonowany w kan. 1162 § 1. Otóż w przepisie tym prawodawca kościelny postanowił, że: „Jeśli u obydwu stron albo u jednej z nich brakuje zgody małżeńskiej, małżeństwo nie może być uważnione w zawiązku, bez względu na to, czy zgody nie było od początku, czy też była początkowo wyrażona, a potem została odwołana”.

W tym miejscu należy przywołać kan. 1057, w którym prawodawca stwierdził, że zgoda małżeńska jest przyczyną sprawczą małżeństwa i żadna władza ludzka nie może od niej dyspensować. Jak trafnie zauważył T. Pawluk, „Uważnienie w zawiązku nie zawiera dyspensy od wyrażenia zgody małżeńskiej, lecz od jej ponowienia”⁴. Konsens małżeński jest bowiem elementem konstytutywnym małżeństwa – bez niego małżeństwo nie może zaistnieć.

Pryncypialnym warunkiem funkcjonowania instytucji, o której mowa, jest trwanie zgody uprzednio wyrażonej przez strony; w tym wypadku jednak prawnie nieskutecznej⁵. W myśl doktryny, zgoda powinna być taka, jaka jest wymagana do zawarcia naturalnego związku małżeńskiego⁶. Jeżeli zatem doszłoby do tego, że któraś ze stron lub obydwie odwołałyby ją, to w takiej sytuacji nie można byłoby zaaplikować *sanatio in radice*. Zda-

² T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. III: *Prawo małżeńskie*, Olsztyn 1984, s. 230.

³ W. Góralski, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006, s. 359; F. Bersini, *Il diritto canonico matrimoniale*, Torino 1994, s. 240.

⁴ Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 231; Góralski, *Kościelne prawo małżeńskie*, s. 366.

⁵ Góralski, *Kościelne prawo małżeńskie*, s. 368.

⁶ Tamże.

niem kanonistów, tego typu decyzja jednak musi się charakteryzować pewnymi parametrami, to znaczy, musi zostać podjęta w sposób wyraźny i jednoznaczny⁷.

Według komentatorów, separacja nie jest dowodem na odwołanie konsensu małżeńskiego, ponieważ przyjmuje się, że małżonkowie mają wiedzę o nierozzerwalności węzła małżeńskiego. Odwołania konsensu przez strony nie zakłada się również w przypadku wystąpienia niezgodnego pożycia małżonków. W opinii T. Pawluka, pozew o rozwód nie jest wystarczającą przesłanką. W jego przekonaniu, w tym wypadku konieczne jest wystąpienie pozytywnego aktu woli odwołującego zgodę małżeńską⁸.

Kan. 1162 § 2 jest dopełnieniem ustaleń zawartych w kan. 1162 § 1. W regulacji tej prawodawca kościelny zawarł następującą dyspozycję: „Jeśli na początku nie było wprawdzie zgody, ale później została wyrażona, wolno dokonać uważnienia od momentu wyrażenia zgody”. Komentując hipotezę ujętą w tym paragrafie, T. Pawluk stwierdził: „Przypadek taki można sobie wyobrazić następująco: jedna ze stron z jakiegoś powodu symulowała zgodę małżeńską w czasie ślubu kościelnego, później jednak, np. podczas ślubu cywilnego lub prywatnie, pozytywnym aktem woli wyraziła zgodę na prawdziwe małżeństwo; od tego momentu zgoda małżeńska jest wystarczająca z natury do zawarcia małżeństwa, ale może okazać się bezskuteczna z punktu widzenia prawa kanonicznego ze względu na przeszkodę. Tego rodzaju nieważne małżeństwo może być uzdrowione w związku, czyli mogą mu być przyznane skutki prawne małżeństwa ważnego, od momentu wyrażenia prawdziwej zgody małżeńskiej, jeśli zgoda drugiej strony trwa”⁹.

Uwydatnienie pryncypium konsensualistycznego zawarte jest jeszcze w kan. 1163 § 1, według którego postanowiono, że małżeństwo, które zostało zawarte nieważnie z powodu przeszkody lub braku formy prawnej może zostać uważnione w związku, jeśli nadal trwa zgoda małżeńska obydwu stron. Dokonując wykładni tego kanonu W. Góralski podkreślił, iż w tym wypadku nie jest istotne, czy konsens został wyrażony w dobrej czy też w złej wierze¹⁰. Rozwijając ten wątek kanonista skonstatował, że: „Odmowa ponowienia zgody małżeńskiej nie oznacza tym samym jej odwoła-

⁷ P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 231.

⁸ Tamże, s. 231-232; G ó r a l s k i, *Kościelne prawo małżeńskie*, s. 369; P. B i a n c h i, *Kiedy małżeństwo jest nieważne?*, Kraków 2006, s. 283.

⁹ P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 232.

¹⁰ G ó r a l s k i, *Kościelne prawo małżeńskie*, s. 369.

nia. Popadnięcie przez jedną ze stron w chorobę umysłową uniemożliwia uważnienie w związku należy bowiem tu wziąć pod uwagę element wartości aktualnie trwającego konsensu. Trwająca zgoda powinna przecież zachować swoją naturalną wartość, aby mogła stanowić «związek», a więc podstawę do konwalidacji¹¹. P. Bianchi, wyjaśniając kwestię naturalnego charakteru konsensu małżeńskiego, skonstatował: „Konsens «naturalnie wystarczający» to ten, który jest prawidłowy jako akt psychologiczny, tj. taki, który potencjalnie może się stać faktycznym konsensem małżeńskim [...]”¹².

Zgodnie z kan. 1161 § 3, uważnienia w związku można dokonać jedynie w przypadku, gdy istnieje prawdopodobieństwo, że obydwie strony pragną nadal trwać w małżeństwie.

Jak przyznaje P. Gajda, przykładem sytuacji uprawdopodobniającej chęć dalszego pozostawania w związku małżeńskim jest nieprzerwane wspólne pożycie małżonków¹³. Gdyby zatem któraś ze stron wyprowadziła się z zamiarem całkowitego odejścia lub w inny sposób nie przejawiała chęci pozostawania w małżeństwie, wówczas dokonanie uważnienia w związku byłoby niemożliwe¹⁴.

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż nie można konwalidować małżeństwa, jeśli występuje brak elementu konstytutywnego (kan. 124 § 1), jakim jest zgoda małżeńska (kan. 1057). Zastosowanie tej instytucji staje się możliwe jedynie, gdy w strukturze prawnej małżeństwa wystąpi brak komponentu wymaganego do ważności wprowadzonego przez prawodawcę. Odzwierciedlenie tej zasady zawarte jest w kan. 1163 § 1.

2. APLIKACJA UWAŻNIENIA W ZAWIĄZKU W PRZYPADKU WYSTĄPIENIA PRZESZKODY ORAZ BRAKU FORMY (KAN. 1163 § 1)

Zgodnie z kan. 1163 § 1: „Można dokonać uważnienia małżeństwa nieważnie zawartego na skutek przeszkody lub braku formy prawnej [...]”.

¹¹ Tamże, s. 370.

¹² B i a n c h i, *Kiedy małżeństwo jest nieważne?*, s. 277; szerzej na ten temat zob.: A. W ó j c i k, *Konsens naturalnie wystarczający: jego konsekwencje prawne i moralne*, „*Annales Canonici*” 7 (2011), s. 35-47.

¹³ P. G a j d a, *Prawo małżeńskie*, Tarnów 2000, s. 251-252.

¹⁴ G ó r a l s k i, *Kościelne prawo małżeńskie*, s. 370; por. także: J.A. R e n k e n, *Extraordinary convalidation: the radical sanation of an invalid marriage*, „*Periodica*” 99 (2010), s. 488.

Jak już wiadomo, zastosowanie *sanatio in radice* może nastąpić jedynie wówczas, jeśli brak jest komponentów wynikających z prawa pozytywnego. Stąd też nie może to nastąpić, gdy istnieje przeszkoda wypływająca z prawa Bożego, tak naturalnego, jak i pozytywnego. W tej hipotezie bowiem istotnym warunkiem jest ustąpienie tego ograniczenia (kan. 1163 § 2).

Komentując przywołany przepis kanoniści trafnie zauważają, iż w analizowanej normie ustawodawca nie sprecyzował, od którego momentu (od chwili zawarcia, czy od chwili ustania przeszkody) tego typu związek zostaje uważniony. W swej wykładni powołują się oni na decyzję Kongregacji dla Sakramentów z dnia 9 lutego 1957 r., w której stwierdzono, że małżeństwo takie zostaje uważnione od chwili ustania przeszkody¹⁵. Należy dodać, iż w doktrynie występują również stanowiska odmienne. Niektórzy kanoniści utrzymują bowiem, iż małżeństwo nieważne z powodu przeszkody pochodzącej z prawa Bożego zostaje konwalidowane od chwili zawarcia małżeństwa¹⁶.

Wracając do przerwanego wątku należy dodać, że w doktrynie wskazuje się, iż nie może to być również przeszkoda z kręgu tych, od których nie zwykło się dyspensować¹⁷.

Gdy idzie o formę kanoniczną, to należy zwrócić uwagę, iż chodzi tutaj nie tylko o pozorne jej zachowanie, lecz również o całkowity brak formy przepisanej prawem. W związku z powyższym, można uważnić małżeństwo, które zostało nieważnie zawarte w kościele (np. wobec duchownego, który nie miał wymaganej delegacji), jak również, np. małżeństwo zawarte przez katolika jedynie w formie cywilnej¹⁸. Nie można natomiast zastosować uważnienia w przypadku wystąpienia konkubinatu – w tym wypadku bowiem konsens małżeński nie jest wyrażony w sposób zewnętrzny¹⁹.

3. PRZYCZYNY ZASTOSOWANIA UWAŻNIENIA W ZWIĄZKU

Konwalidacja małżeństwa może zostać dokonana tylko z powodu wystąpienia pewnych racjonalnych przyczyn. Prawodawca w kan. 1164 stanowi,

¹⁵ U. N a v a r r e t e, *Ecclesia sanat in radice matrimonia inita cum impedimento iuris divini*, „Periodica” 52 (1963), s. 349.

¹⁶ Szerzej zob.: J. R y b c z y k, *Uzdrowienie małżeństwa w związku – Sanatio in radice – c. 1138-1141*, Lublin 1958, s. 313-316.

¹⁷ P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 232.

¹⁸ Tamże, s. 233; G ó r a l s k i, *Kościelne prawo małżeńskie*, s. 369.

¹⁹ P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, s. 233.

iż w przypadku wystąpienia niewiedzy jednej lub obu stron aplikacja tej instytucji może nastąpić wyłącznie w wypadku zaistnienia poważnej przyczyny²⁰.

W literaturze podkreśla się, iż może się zdarzyć, że w sytuacji, w której jedna strona wie o nieważności małżeństwa i, nie mówiąc nic o tym swemu współmałżonkowi, prosi o uważnienie związku. W takim przypadku konieczne jest nie tylko istnienie rozumnej i słusznej, ale także poważnej przyczyny. Odnosząc się do tej kwestii, W. Góralski przytacza następujące powody: znajomość przyczyny tylko przez jedną ze stron przy jednoczesnej obawie, że ujawnienie jej drugiemu kontrahentowi wyrządzi mu poważną szkodę oraz rozumna obawa, że – w przypadku małżeństwa mieszanego – strona akatolicka nie wyrazi zgody na ponowienie konsensu małżeńskiego uprzednio przed duchownym akatolickim; pragnieniem zaś strony katolickiej jest uzyskanie spokoju sumienia²¹.

Odnosząc się do sytuacji zwyczajnej P. Gajda nawiązał do okoliczności wynikających z praktyki Stolicy Apostolskiej, jakimi są: niemożność uważnienia zwykłego, zniesławienie stron w razie uważnienia zwykłego, niebezpieczeństwo rozejścia się stron w przypadku dowiedzenia się przez nie o nieważności małżeństwa, a także możliwość wywołania zgorszenia bądź spowodowania krzywdy stronom, gdy nieważność związku jest następstwem zaniedbania ze strony duchownego²². M. Żurowski wymienił także uspokojenie sumienia oraz uprawnienie potomstwa²³.

W tym kontekście, w kanonistyce rozważa się jeszcze inną hipotezę. Otóż, gdyby zdarzyło się, że żadna ze stron nie wiedziałaby o nieważności zawartego małżeństwa, wówczas uprawniony do wniesienia prośby byłby np. proboszcz. Zdaniem komentatorów, nie musiałby on nawet informować stron o całym zdarzeniu. W ich przekonaniu, jedynym warunkiem w tym wypadku jest zaistnienie poważnej przyczyny²⁴.

²⁰ J. Hendriks, *Diritto matrimoniale. Commento ai canoni 1055-1165 del Codice di diritto canonico*, Milano 1998, s. 325.

²¹ Góralski, *Kościelne prawo małżeńskie*, s. 372-373.

²² Tamże, s. 372; Gajda, *Prawo małżeńskie*, s. 252.

²³ M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*, Katowice 1987, s. 448.

²⁴ Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 233-234.

4. OKOLICZNOŚCI UNIEMOŻLIWIAJĄCE DOKONANIE UWAŻNIENIA W ZWIĄZKU

Poważna przyczyna stanowi podstawę do dokonania uważnienia w związku. W doktrynie podkreśla się, iż oprócz tego parametru jurydycznego muszą także wystąpić pewne uwarunkowania, które umożliwiają dokonanie *sanatio in radice*.

Rozpoczynając analizę tej kwestii należy zwrócić uwagę, iż w literaturze ujmuje się ten problem w sensie negatywnym.

Pierwszym z uwarunkowań uniemożliwiających dokonanie uważnienia w związku jest śmierć jednego lub obojga małżonków. Wskutek śmierci bowiem węzeł małżeński przestaje istnieć²⁵. W tym kontekście trzeba też przywołać kan. 1161 § 3, w którym prawodawca postanowił, że konwalidacja w związku nie powinna mieć miejsca, jeżeli nie istnieje prawdopodobieństwo, że oboje strony pragną trwać w małżeństwie.

Drugą okolicznością wymienianą przez kanonistów jest popadnięcie przez jedną ze stron w chorobę umysłową²⁶. Co prawda, Kodeks nie zawiera dyspozycji, która wprost wskazywałaby na taką ewentualność, jednakże należy wziąć pod uwagę fakt, iż u osób, które zapadają na choroby umysłowe, żywotność konsensu ustaje²⁷. Trzeba zauważyć, iż zgodnie z kan. 1095, zgoda małżeńska ma być nie tylko wyrażona, lecz również powinna istnieć możliwość jej realizacji. Zatem domniemanie prawne, o którym w kan. 1107, zostaje tutaj obalone przez prawdę²⁸.

5. WŁADZA KOMPETENTNA DO UWAŻNIANIA MAŁŻEŃSTWA

Zgodnie z aktualnym stanem prawnym, kompetencja w kwestii uważnienia małżeństw w związku należy do Stolicy Apostolskiej (kan. 1165 § 1). Komentując to ustalenie należy odnieść się do stanowiska T. Pawluka, który przywołał kan. 1078 § 2²⁹. Otóż w myśl tego przepisu, uważnienie małżeństwa jest w gestii Stolicy Apostolskiej, jeżeli powodem nieważności jest przeszkoda, od której dyspensuje Stolica Apostolska.

²⁵ Tamże, s. 234.

²⁶ Szerzej zob.: M. Żurowski, *Kanoniczne prawo małżeńskie okresu posoborowego*, Katowice 1976, s. 436-437.

²⁷ Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 234.

²⁸ Szerzej zob.: Rybczyk, *Uzdrowienie małżeństwa*, s. 340-344.

²⁹ Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 235.

Ponadto, Stolica Święta może uważniać małżeństwa, które zostały zawarte nieważnie z tytułu przeszkody wynikającej z prawa Bożego, która już ustała (kan. 1165 § 2). Należy również zaznaczyć, iż autorytet ten może konwalidować poszczególne małżeństwa, jeżeli istnieje taka potrzeba³⁰.

Na forum wewnętrznym kompetencję posiada Penitencjaria Apostolska; na forum zewnętrznym natomiast takie Dykasterie Kurii Rzymskiej, jak: Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacja Doktryny Wiary oraz Kongregacja Kościołów Wschodnich³¹.

Jeżeli chodzi o uważnienie małżeństwa w związku w poszczególnym przypadku, należy zauważyć, iż może tego dokonać biskup diecezjalny. Nie jest tutaj istotne, z ilu tytułów wynika nieważność związku. W odniesieniu do małżeństwa mieszanego należy zachować także wymogi, o których traktuje kan. 1125, dotyczące zobowiązań stron (kan. 1165 § 2).

Trzeba dodać, iż biskup diecezjalny nie może podjąć decyzji względem wszystkich małżeństw. Spod jego kompetencji zostały bowiem wyjęte związki, których nieważność wynika z przeszkody, od której dyspensuje Stolica Apostolska. Chodzi tutaj o przeszkody święceń (kan. 1087), publicznego wieczystego ślubu czystości złożonego w instytucie zakonnym na prawie papieskim (kan. 1088) oraz występku (kan. 1090).

Na mocy samego prawa władzy konwalidacji małżeństw w związku nie posiada wikariusz generalny oraz wikariusz biskupi. W rozwiązaniach systemowych nie wyklucza się jednak możliwości przekazania jej wymienionym podmiotom na mocy specjalnego upoważnienia (kan. 134 § 3). W doktrynie podkreśla się, że zarówno administrator diecezji, jak i jej tymczasowi rządcy, nie mogą konwalidować³².

W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że w omawianej kwestii nastąpiła pewna ewolucja dyscypliny. Mianowicie, po wejściu w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.³³, ordynariusz miejsca mógł uważniać małżeństwo w związku jedynie w sytuacji nadzwyczajnej. Chodziło o uwarunkowania, w których odwołanie się do Stolicy Apostolskiej było utrudnione, a groziło niebezpieczeństwo poważnej szkody (kan. 81). Kompetencję tę rozszerzały uprawnienia pięcioletnie³⁴.

³⁰ Tamże; Gajda, *Prawo małżeńskie*, s. 253.

³¹ F. Aznar Gíl, *Derecho matrimonial canónico*, t. III, Salamanca 2003, s. 224.

³² Gajda, *Prawo małżeńskie*, s. 253.

³³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

³⁴ Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 235.

Omawiany powyżej stan prawny uległ zmianie w 1963 r., kiedy to papież Paweł VI wydał motu proprio *Pastorale munus*³⁵. Otóż na mocy tego dokumentu biskupi diecezjalni uzyskali zwyczajną władzę konwalidowania małżeństw w związku, gdy te zostały zawarte w wypadku zaistnienia przeszkód niższego rzędu³⁶, tzn. przeszkody różności religii, jak również w okolicznościach niezachowania formy kanonicznej³⁷.

Wreszcie, na mocy motu proprio *De Episcoporum muneribus* papież Paweł VI zezwolił biskupom na podjęcie decyzji co do wszystkich małżeństw, za wyjątkiem tych, których nieważność wynikała bądź to z przeszkód, co do których władzę dyspensowania posiadała Stolica Apostolska³⁸, a także przeszkód wynikających z prawa Bożego, które ustały – za wyjątkiem małżeństw mieszanych, gdy istniały trudności z zachowaniem przepisów dotyczących rękojmi stron³⁹.

*

Uzdrowienie w związku to nadzwyczajny środek uważnienia małżeństwa, które zostało zawarte w sposób nieważny wskutek istnienia przeszkody zrywającej lub braku formy kanonicznej. Nie wymaga ono ponownego wyrażenia konsensu małżeńskiego, gdyż pryncypialnym warunkiem aplikacji tej instytucji jest istnienie ważnej zgody małżeńskiej.

W pierwszym rzędzie kompetencja w tej materii należy do Stolicy Apostolskiej. To ona dokonuje konwalidacji w przypadku zawarcia związku

³⁵ Paulus P.P. VI, Litterae apostolicae motu proprio datae Facultates et privilegia quaedam Episcopis conceduntur *Pastorale munus* (30.11.1963), AAS 56 (1964), s. 5-12; Paweł VI, *Motu proprio „Pastorale munus” udzielające biskupom pewnych uprawnień i przywilejów*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 109-115.

³⁶ Przeszkodami niższego rzędu były pokrewieństwo w trzecim stopniu linii bocznej, powinowactwo w drugim stopniu linii bocznej, przyzwoitość publiczna w drugim stopniu, pokrewieństwo duchowe, a także dwa pierwsze warianty występku (kan. 1042 § 2 KPK/17).

³⁷ Paulus P.P. VI, Litterae apostolicae motu proprio datae Normae Episcopis impertuntur ad facultatem dispensandi spectantes *De Episcoporum* (15.06.1966), AAS 58 (1966), s. 467-472; Paweł VI, *Motu proprio „De episcoporum muneribus” zawierające przepisy dotyczące władzy dyspensowania przez biskupów*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, s. 133-137; Żurowski, *Kanoniczne prawo*, s. 441; Żurowski, *Dyspensowanie od prawa powszechnego w świetle Motu Proprio „De Episcoporum muneribus”*, „Prawo Kanoniczne” 10 (1967), nr 3-4, s. 55-59.

³⁸ Paulus P.P. VI, *Motu proprio De Episcoporum muneribus*, IX, nr 11-15, s. 471.

³⁹ Tamże, nr 18, s. 471-472.

obarczonego przeszkodą, od której ona może wyłącznie dyspensować, a także w przypadku wystąpienia przeszkody wynikającej z prawa Bożego, która już ustała. W innych przypadkach władzę w tej materii ma biskup diecezjalny.

Kończąc, należy też zwrócić uwagę na pewne cechy odróżniające uważnienie w związku od uważnienia zwykłego. Jednym z warunków zastosowania tego ostatniego jest czynne zachowanie stron, polegające na powtórnym wyrażeniu zgody małżeńskiej (kan. 1156 § 1). Taki warunek nie występuje w odniesieniu do *sanatio in radice*. Zasadniczym bowiem wymogiem funkcjonowania tej instytucji, jest wyrażona i trwająca zgoda małżeńska (zob. kan. 1107).

Odmienność funkcjonowania tych instytucji wiąże się także z dyspensowaniem od prawnych ograniczeń, jakim są przeszkody małżeńskie i forma kanoniczna. W przypadku uważnienia zwykłego konieczna jest osobna dyspenza od nich. Natomiast w wypadku uważnienia w związku dyspenza zawarta jest w akcie kompetentnej władzy.

Ostatnia dyferencja wiąże się z momentem wywołania skutków prawnych. Uważnienie zwykle skutkuje z chwilą ponownego wyrażenia zgody małżeńskiej (*ex nunc*). *Sanatio in radice* zaś wywołuje skutki od chwili wyrażenia konsensu (*ex tunc*)⁴⁰.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Paulus PP. VI, Litterae apostolicae motu proprio datae Facultates et privilegia quaedam Episcopis conceduntur Pastorale munus (30.11.1963), AAS 56 (1964), s. 5-12; Paweł VI, Motu proprio „Pastorale munus” udzielające biskupom pewnych uprawnień i przywilejów, w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 109-115.
- Paulus PP. VI, Litterae apostolicae motu proprio datae Normae Episcopis impertiuntur ad facultatem dispensandi spectantes De Episcoporum

⁴⁰ Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 230; Renken, *Extraordinary convalidation*, s. 480.

(15.06.1966), AAS 58 (1966), s. 467-472; P a w e ł VI, Motu proprio „De episcoporum muneribus” zawierające przepisy dotyczące władzy dyspensowania przez biskupów, w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 133-137.

Literatura

- Aznar Gíl Federico, Derecho matrimonial canónico, t. III, Salamanca 2003.
Bersini Francesco, Il diritto canonico matrimoniale, Torino 1994.
Bianchi Paolo, Kiedy małżeństwo jest nieważne?, Kraków 2006.
Gajda Piotr, Prawo małżeńskie, Tarnów 2000.
Góralski Wojciech, Kościelne prawo małżeńskie, Warszawa 2006.
Hendriks Jan, Diritto matrimoniale. Commento ai canoni 1055-1165 del Codice di diritto canonico, Milano 1998.
Navarrete Urbano, Ecclesia sanat in radice matrimonia inita cum impedimento iuris divini, *Periodica* 52 (1963), s. 348-390.
Pawluk Tadeusz, Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. III: Prawo małżeńskie, Olsztyn 1984.
Renken John, Extraordinary convalidation: the radical sanation of an invalid marriage, *Periodica* 99 (2010), s. 461-501.
Rybczyk Józef, Uzdrowienie małżeństwa w związku – Sanatio in radice – c. 1138-1141, Lublin 1958.
Wójcik Andrzej, Konsens naturalnie wystarczający: jego konsekwencje prawne i moralne, *Annales Canonici* 7 (2011), s. 35-47.
Żurowski Marian, Dyspensowanie od prawa powszechnego w świetle motu proprio „De episcoporum muneribus”, *Prawo Kanoniczne* 10 (1967), nr 3-4, s. 45-78.
Żurowski Marian, Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego, Katowice 1987.
Żurowski Marian, Kanoniczne prawo małżeńskie okresu posoborowego, Katowice 1976.

Retroactive Validation of Marriage according to 1983 Code of Canon Law (can. 1161-1165)

S u m m a r y

In the presented study, the author concentrated his attention on the functioning of the institution of a retroactive validation under the Code of 1983. From the conducted analyses it results that retroactive validation in an extraordinary manner of marriage validation, that was contracted in an invalid manner as a result of the existence of a breaching impediment or the lack of a canon form. That does not require the renewed matrimonial consent as a principal condition of the application of this institution is the existence of a valid matrimonial consent.

Firstly, the competence in this subject is within the scope of activity of the Apostolic See. There they perform the convalidation in the case of contracting a relationship burdened with an impediment, from which it can only dispense. Also in case of the occurrence of an impediment stemming from the Divine Law that is already stopped. In the other cases the competence belongs to the diocesan bishop.

Słowa kluczowe: małżeństwo, uważnienie małżeństwa, *sanatio in radice*

Key words: marriage, validation of marriage, *sanatio in radice*